

ОЦІНКА ВАРТОСТІ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЙОГО КАПІТАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто особливості оцінки справедливої вартості банківського бізнесу. Досліджено переваги та недоліки використання традиційних підходів до оцінки вартості банківського бізнесу (дохідного, витратного та порівняльного) та новітніх методи оцінки, які у загальному вигляді представляють собою синтез традиційних методів оцінки.

Ключові слова: банківський бізнес, оцінка вартості бізнесу, капіталізація, конкурентоспроможність комерційного банку.

В статье рассмотрены особенности оценки справедливой стоимости банковского бизнеса. Исследованы преимущества и недостатки использования традиционных подходов к оценке стоимости банковского бизнеса (доходного, затратного и сравнительного) и новейших методов оценки, которые в общем виде представляют собой синтез традиционных методов оценки.

Ключові слова: банковский бизнес, оценка стоимости бизнеса, капитализация, конкурентоспособность коммерческого банка.

Equitable evaluation of the bank assets are considered in article. Advantages and disadvantages of using traditional approach (profitable, unprofitable and comparative) to bank assets evaluation were analyzed. Latest methods of bank assets evaluation being synthesis of the traditional methods also were studied.

Keywords: banking, valuation, capitalization, competitive commercial bank.

В сучасних умовах ведення банківського бізнесу пріоритетним завдання є підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків, забезпечення їх фінансової стійкості та платоспроможності, а також відновлення довіри до банківської системи з боку населення. Одним з напрямів вирішення цього завдання є підвищення рівня капіталізації банківських установ, що досягається або за рахунок власних коштів власників або внаслідок злиття та поглинання банків. І в першому і в другому випадку виникає об'єктивна необхідність адекватної оцінки вартості банку. За цих обставин підвищується науковий та практичний інтерес до визначення практичних рекомендацій до оцінки справедливої вартості банківського бізнесу.

На цей час питанням дослідження вартості бізнесу суб'єкта господарювання присвячені роботи таких зарубіжних та вітчизняних вчених як Авхачев Ю., Алдошин В., Баяндіна Е., Валдайцев С., Григорьев В., Ніконова І, Шамгунов Р., Рутгайзер В., Будицкий А., Хаустова В. тощо. Але, незважаючи на чисельність публікацій з даної тематики, на цей недостатньо опрацьованими залишаються питання оцінки справедливої вартості бізнесу банківських установ, що потребує подальших розробок у цьому напрямі.

Метою даної роботи є дослідження теоретичних аспектів та розробка концептуальних положень проведення оцінки справедливої вартості банківського бізнесу.

Банківський сектор є одним з найбільших секторів економіки, що динамічно розвивається протягом остан-

ніх років і зосереджує значний обсяг фінансових активів. Основними тенденціями розвитку ринку банківських послуг є збільшення рівня капіталізації банківських установ за рахунок власних коштів власників або шляхом їх укрупнення на підставі злиття і поглинання банків, реалізація яких потребує оцінки справедливої вартості банківського бізнесу, тобто отриманні уявлення про вартість об'єкту оцінки на конкретний момент часу.

В економічній літературі можна зустріти наступні визначення категорії "вартість бізнесу": "сума прибутків" власника за весь період майбутнього життя бізнесу; об'єктивний показник результатів функціонування бізнесу; дисконтована вартість грошових потоків, що генеруються підприємством; усереднена ринкова вартість, якою бізнес може володіти при найбільш ефективному й найкращому використанні; вартість права на одержання яких-небудь доходів тощо [8].

Оцінка вартості банківської установи має ряд суттєвих відмінностей від оцінки будь-яких інших комерційних структур, що обумовлене специфікою діяльності банку як фінансового посередника на ринку банківських послуг. Тобто процедура оцінки вартості банківського бізнесу має враховувати наступні особливості банківської діяльності: невелика питома вага власного капіталу у сумарних пасивах, високий рівень ризикованості банківських операцій, висока роль нематеріальних активів (імідж банку, рівень організаційної структури та корпоративної культури, кількість бізнес-процесів, кваліфікація персоналу тощо). Головна відмінність оцінки вартості банківської установи полягає в тому, що "стосовно банку простіше визначити вартість акціонерного (власного капіталу), ніж усього об'єкта оцінки" [6].

До основних цілей оцінки вартості банківського бізнесу можна віднести: підвищення ефективності управління; обґрунтування інвестиційного рішення; розробку плану розвитку (бізнес-план); визначення поточної ринкової вартості у випадку часткової або повної покупки або продажу; визначення вартості акцій, паїв, часток у його капіталі у випадках проведення різного роду операцій з ними; внесення в статутний капітал майнових внесків засновників, викуп акцій в акціонерів; забезпечення економічної безпеки; складання об'єднуючих і роз'єднуючих балансів при реструктуризації; розрахунок кон'юнктурних характеристик; перевірка доцільності інвестиційних вкладень тощо [9, 10].

Залежно від цілей оцінки і суб'єкта оцінки всі задачі оцінки справедливої вартості банківського бізнесу можна поділити на: рейтингову оцінку банківських установ, яка проводиться з метою контролю стану банківської системи, визначення тенденцій розвитку банків, оцінки їх платоспроможності та фінансової стійкості; оцінку банків клієнтами, яка проводиться з метою вибору обслуговуючого банку; оцінку кредитоспроможності банку кредиторами/ інвесторами, яка проводиться з метою оцінки рівня їх платоспроможності, справедливої вартості акцій банку на ринку, установлення лімітів кредитування або розміру інвестицій; оцінка справедливої ринкової вартості банківського бізнесу в цілому або окремих його складових, яка проводиться в процесі купівлі/продажу, злиття чи поглинання банківських установ; оцінка інвестиційних проектів банку, яка проводиться з метою оцінки потенціалу зростання його справедливої вартості і вартості його акцій на фондовому ринку [4]. Також необхідно враховувати, що майно (майнові права, бізнес) залежно від обставин може оцінюватися порізно, оскільки в кожному окремому випадку виникає необхідність визначення цілком конкретної вартості

(залишкова, ліквідаційна, інвестиційна, балансова, справедлива, вартість реалізації тощо) [7].

На цей час визначення справедливої вартості банківського бізнесу, який володіє багатоміліардними активами, можуть супроводжуватися певними складнощами, обумовлені вибором методу оцінки й необхідністю точного й детального врахування всіх складових активів банку й тих факторів, які вже впливають, або можуть вплинути на його діяльність і фінансові результати у майбутньому. У зв'язку зі значними коливаннями ціни банківських активів, оцінка фінансових активів банку за ринковою вартістю проводиться тільки у випадку їх обігу на вторинних фінансових ринках. Крім того, необхідно враховувати, що низька активність фондового ринку України не завжди дозволяє визначити ринкову вартість фінансових активів банку, тому оцінка активів, що не обертаються на вторинних ринках передбачає використання розрахункових методів. У цьому випадку оцінка банківського бізнесу має здійснюватись не на підставі ринкової вартості його акцій, а за допомогою визначення вартості майна, яка розраховується аналітичним шляхом.

Традиційно для оцінки справедливої вартості активів і бізнесу використовують три підходи: витратний, порівняльний та дохідний [4, 6, 9, 10].

Сутність дохідного підходу при оцінці вартості банку полягає у визначенні перспективних доходів від його функціонування і приведення їх шляхом дисконтування до поточної вартості. В рамках дохідного підходу як правило використовують два методи: метод капіталізації доходу та метод дисконтування грошового потоку [6]. Важливим принципом використання методу дисконтування грошових потоків є виокремлення наступних задач: оцінка ринкової вартості бізнесу у цілому, заснована на прогнозуванні і дисконтуванні вільного грошового потоку, що генерується діяльністю банку з певною структурою активів та пасивів; оцінка ринкової вартості акціонерного (власного) капіталу банку, заснована на прогнозуванні і дисконтуванні залишкового грошового потоку "до акціонерів" [4].

Витратний підхід – оцінка вартості на підставі активів компанії, полягає у визначенні наступних видів вартості: вартості діючого бізнесу банку (чистих активів), з одного боку, та ліквідаційної вартості, з іншого боку. Витратний підхід передбачає поелементну оцінку ринкової вартості активів та зобов'язань банку і обумовлений відмінністю результатів балансової і ринкової оцінки складових активів та пасивів банку [4, 6]. При цьому в рамках витратного підходу використовуються і інші допоміжні методи, які дозволяють визначити ринкову вартість всіх складових активів (основні засоби та нематеріальні активи, інвестиції в цінні папери, кредитний портфель тощо) і зобов'язань (емітовані векселі, ощадні (депозитні) сертифікати, отримані кредити тощо). На відміну від дохідного підходу, витратний (майновий) підхід до оцінки вартості банку не враховує потенційні прибутки, прибутки за окремими бізнес-напрямами або за певними видами діяльності, що у першу чергу представляє інтерес для потенційних інвесторів.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що застосування витратного та дохідного підходів окремо не дозволяє врахувати всі фактори, що формують вартість банківського бізнесу, і не дає повного уявлення про теперішній стан об'єкта оцінки. Найбільш суттєвою проблемою поєднання витратного та дохідного підходів в механізмі визначення вартості банківського бізнесу є необхідність приведення результатів, отриманих при застосуванні кожного з них, у зстав-

ний вигляд (за одиницями виміру, за фактором часу, за факторами формування вартості тощо) [3].

Застосування порівняльного підходу, який ґрунтується на порівнянні об'єкта оцінки з аналогічними об'єктами оцінки, відносно яких є інформація про ціну угоди з ними або про ринкову вартість їх акцій, які котируються на фондових біржах [2] супроводжується певними складнощами. Основною умовою використання порівняльного підходу є наявність сформованого ринку, на якому можна отримати інформацію про здійснену угоду купівлі-продажу компанії – аналогу тій, що оцінюється. До основних проблем, які виникають при використанні порівняльного підходу можна віднести важко доступні дані (інформація), вибір відповідного мультиплікатора та використання зарубіжних аналогів [6, 9]. Виходячи з цього, порівняльний підхід скоріше надає інформацію для порівняння отриманих результатів оцінки з показниками інших банків, ніж дозволяє отримати адекватну оцінку справедливої вартості банківського бізнесу.

Останнім часом у сучасній теорії та практиці оцінки вартості банківського бізнесу все більше уваги почали приділяти новітнім методам оцінки, які у загальному вигляді представляють собою синтез традиційних методів оцінки: синтетичні моделі (моделі Ольсона, і Блека-Шоулза) та моделі, засновані на концепції доданої вартості (залишкового доходу) [6].

У роботі [3] на підставі дослідження особливостей витратного, дохідного та порівняльного підходів оцінки вартості банківського бізнесу запропоновано проводити з використанням комплексного підходу, який передбачає вартість банківського бізнесу розраховувати як суму теперішньої вартості активів банку та приросту його чистого ефекту у майбутньому за рахунок використання наявного на момент оцінки економічного потенціалу банку. Комплексний підхід передбачає поєднання витратно-го та дохідного методів і дозволяє урахувати майбутній ефект від використання потенціалу банку та обчислення синергічної вартості нематеріальних активів бізнесу, а також урахувати зміни вартості при впровадженні інновацій, злиття та приєднання банківських установ.

На думку зарубіжних та вітчизняних фахівців [2, 5], вибір підходу до оцінки вартості бізнесу будь-якого суб'єкта господарювання, в тому числі і банку, прямо залежить від причин, які її обумовили, і цілей, які нею переслідуються. Виходячи з цього, один і той самий об'єкт (бізнес) на одну і ту ж саму дату в залежності від методу оцінки та виду вартості буде мати різні показники вартості. Суб'єкт оцінки (особа, за ініціативою якої проводиться оцінка вартості банківського бізнесу) залежно від поставленої мети проведення оцінки може обрати підхід, метод та визначити вид вартості, який розраховується в кожному конкретному випадку, сформулювати актуальне для себе завдання в системі оцінки, яке необхідно вирішити з припустимою економічною користю.

Результати оцінки справедливої вартості банківсько-го бізнесу дозволяють обґрунтувати внутрішні та зовнішні програми створення додаткової вартості банку. Внутрішні програми реалізуються в наслідок впровадження новітніх технологій, банківських продуктів та послуг то-що. При цьому доцільність їх застосування обґрунтовується на підставі співставлення існуючої і майбутньої вартості капіталу банківської установи: $V' > V$. Доцільність підвищення рівня капіталізації банківської установи за рахунок застосування стратегій злиття чи поглинання ефективна, якщо вартість новоствореного банку буде

більша ніж кожного окремого банку, до яких планується застосувати зазначені стратегії, тобто

$V'(A+B) > V(A) + V(B)$. За цих умов підвищення рівня капіталізації банківських установ досягається за рахунок ефекту синергії – явища, що виникає від спільної дії декількох різноманітних факторів, у той час як кожний окремий фактор до цього явища не призводить.

Таким чином, вирішення завдання щодо підвищення рівня капіталізації банків можливе за умови визначення справедливої оцінки вартості банківського бізнесу у цілому або окремих бізнес-напрямів банку. Ймовірність та економічна користь капіталізації обґрунтовується виходячи з ринкової вартості акції банку, тобто від оцінки ринком вартості бізнесу конкретної банківської установи, яка акумулює у собі показники фінансової стійкості, прибутковості, кількості бізнес-напрямів, попиту на банківські продукти та послуги, рівня технічного обладнання, розгалуженості філійної мережі, кількості банкоматів, кваліфікації персоналу та безлічі інших характеристик, які не піддаються кількісній оцінці. Крім того, під час оцінки вартості банківського бізнесу мають враховуватися характеристики не притаманні самому банку, а визначені зовнішнім середовищем, наприклад, конкурентна позиція на ринку. У зв'язку з низькою активністю фондового ринку в Україні оцінку банківського бізнесу доцільно здійснювати на підставі визначення вартості майна, яка розраховується аналітичним шляхом. Вибір підходу до оцінки вартості банківського бізнесу, прямо залежить від причин, які її обумовили, і цілей, які нею переслідуються. Результати оцінки дозволяють обґрунтувати стратегічні та тактичні заходи, спрямовані на збільшення вартості банківського бізнесу та обґрунтування доцільності проведення злиття чи поглинання банківських установ з метою збільшення рівня їх капіталізації. У свою чергу недооцінка окремих складових вартості банківського бізнесу може призвести до зниження конкурентоспроможності банківської установи та погіршити її конкурентну позицію на ринку.

1. Грязнова А. Г. Оценка бизнеса [Текст]: [учебное пособие] / А. Г. Грязнова, М. А. Федотова. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 496 с.; 2. Оценка бизнеса [Текст]: [моногр.] / [В. Е. Есипов, Г. А. Маховикова, В. В. Терехова]; за ред. Есипова В. Е. – СПб.: Питер, – 2-е изд., 2006. – 464 с.; 3. Леонов С. В. Оценка вартості банківського бізнесу [Текст] / С. В. Леонов, Д. В. Олексіч // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2008. – № 1. – С. 155–160; 4. Никонова И. А. Стратегия и стоимость коммерческого банка [Текст]: [моногр.] / Никонова И. А., Шамгунов А. А. – М.: "Альпина-Бизнес Букс", 3-е изд., 2007. – 304 с. 5. Оценка стоимости предприятия (бизнеса) [Текст]: [учебное пособие] / [Сычева Г. И., Колба-чев Е. Б., Сычев В. А.]; за ред. Сычевой Г. И. – Ростов н/Д.: Феникс, 2004. – 384 с.; 6. Рутгайзер В. М. Оценка рыночной стоимости коммерческого банка. Методические разработки [Текст] / Рутгайзер В. М., Бу-дицкий А. Е. – М.: Маросейка, 2007. – 224 с.; 7. Хаустова В. Е., Оценка вартості бізнесу суб'єктів господарювання (на прикладі металургійної галузі) [Текст]: [монографія] / Хаустова В. Е., Курочкіна І. Г. – Х.: ВД "ИНЖЕК", 2009. – 268 с.; 8. Визначення вартості бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.abird.ru/articles/cost>. – Назва з екрана. 9. Корпоративний менеджмент. Финансовый анализ [Електронний ресурс] // [Сайт]. – Режим доступу: <http://www.cfin.ru/finanalysis>. – Название с экрана. 10. Фінансова компанія "Дельта" [Електронний ресурс] // [Сайт]. – Режим доступу: <http://www.deltafc.com.ua/index.php?option>. – Назва з екрана.

Надійшла до редколегії 26.1.12. 11

